

İbtidai siniflərdə feil – hərəkət bildirən sözlər kimi

Könül Məmmədova¹

XÜLASƏ

Məqalədə ibtidai siniflərdə feilin hərəkət bildirən sözlər kimi tədrisi araşdırılır. Əsas nitq hissələrinin müstəqil şəkildə formalaşmasının səbəbi onların hər birinin özünəməxsus xüsusiyyət və əlamətlərə malik olmasıdır. Məhz bu xüsusiyyət və əlamətlər vasitəsilə əsas nitq hissələri köməkçi nitq hissələrindən, həmçinin bir-birindən fərqlənirlər. Feil əsas nitq hissəsi kimi Azərbaycan dilində və nitqində mühüm rol oynayır. O, etimologiyası, səciyyəvi xüsusiyyətləri və zəngin qrammatik kateqoriyaları ilə morfolojiyada xüsusi yer tutur. Feillər zamana, şəxsə və kəmiyyətə görə təsfiyə əsas nitq hissəsidir. Feilin zamana görə dəyişməsi onun fərqləndirici xüsusiyyətlərindən biri hesab olunur. Azərbaycan dilində feillər qrammatik kateqoriyalarının müxtəlifliyi və leksik tərkibinin zənginliyi baxımından digər nitq hissələri ilə müqayisədə daha böyük əhəmiyyətə malikdir. Dilimizin müxtəlif tarixi dövrlərdə müxtəlif təsirlərə məruz qalmasına baxmayaraq, lüğət tərkibimizdəki milli sözlər arasında feillər üstünlük təşkil edir. Feillər vasitəsilə Azərbaycan dilinin milli xüsusiyyətləri qorunub saxlanmışdır. Bu xüsusiyyəti klassik ədəbi dilimizdə də müşahidə etmək mümkündür. Xüsusilə sadə və sadələşmiş feillərdə bu cəhətlər daha qabarıq şəkildə özünü göstərir.

AÇAR SÖZLƏR

feil, əsas nitq hissəsi, dilin qrammatik quruluşu, morfolojiya, müstəqil lüğəvi məna

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

Göndərilib: 13.05.2025

Qəbul edilib: 09.08.2025

¹ Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti. Azərbaycan.
<https://orcid.org/0000-0001-8664-4912> | konul.1970@mail.ru

Verbs – Words that Express Actions in Primary Grades

Konul Mammadova¹

ABSTRACT

The article deals with the teaching of verbs as action words in primary grades. The main reason for the independent appearance of the main parts of speech is that each of them has its own characteristics and signs. It is due to these characteristics and signs that the main parts of speech are separated from the auxiliary parts of speech, as well as from each other. The verb, included in the word class grouped as the main part of speech, plays an important role in our language and speech. The verb occupies a wide place in morphology with its etymology, characteristic features and rich categories. Verbs are the main part of speech classified according to tense, person, and number. The change of the verb according to time is considered a unique feature of this part of speech. Verbs in the Azerbaijani language dominate other parts of speech due to their grammatical categories and the richness of their lexical composition. Despite the fact that our language has been influenced by various languages historically, verbs are predominant among the national words in our vocabulary. The national authenticity of the Azerbaijani language has been preserved through verbs. It is possible to see the preservation of the national characteristics of verbs even in our classical literary language. These features show themselves mostly in simple and simplified verbs.

KEYWORDS

verb, main part of speech, grammatical structure of language, morphology, independent lexical meaning

ARTICLE HISTORY

Received: 13.05.2025

Accepted: 09.08.2025

¹ Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor, Azerbaijan State Pedagogical University. Azerbaijan.
<https://orcid.org/0000-0001-8664-4912> | konul.1970@mail.ru

Giriş

Dilin qrammatik quruluşunu öyrənən elm qrammatika adlanır. Morfologiya isə bu elmin bir bölməsi olub, sözün qrammatik mənalərini və formalarını öyrənir. Bu sahədə müxtəlif qrammatik formaların təhlili mühüm yer tutur. Dilimizdəki bütün nitq hissələrinin oxşar və fərqli cəhətləri, daxili quruluşlarının araşdırılması morfologiyanın tədqiqat obyektinə daxildir. Nitq hissələri əsas və köməkçi olmaqla iki yerə ayrılır. Əsas nitq hissələri müstəqil lüğəvi (leksik) mənaya malik olmaqla söz yaradıcılığında fəal iştirak edir və cümlədə müəyyən sintaktik vəzifədə çıxış edir. Bu xüsusiyyətlərinə görə əsas nitq hissələri köməkçi nitq hissələrindən fərqlənir və dilimizdə mühüm yer tutur.

Metodlar

“İbtidai siniflərdə feil – hərəkət bildirən sözlər kimi” adlı məqalənin yazılması zamanı pedaqoji-metodik ədəbiyyatın təhlili, müşahidə, müsahibə, nəzəri-təhlil, təsvir, deduksiya və induksiya metodlarından istifadə olunmuşdur.

Nəticələr

Azərbaycan dilinin söz yaradıcılığında feillərin üstünlük təşkil etdiyini nəzərə alaraq demək olar ki, ibtidai siniflərdə nitq hissələrinin, xüsusilə hərəkət bildirən sözlərin, yəni feillərin tədrisinə geniş yer ayrılmalıdır. Şagirdlərin bilik səviyyələri müxtəlif olsa da, onlar şifahi nitqə məktəbəqədər dövrdə yiyələnirlər. Yazılı nitqlə bağlı ilkin bacarıq və vərdişlər isə birinci sinifdən etibarən formalaşmağa başlayır. Feillərə məxsus qrammatik kateqoriyalar, o cümlədən feilin zamana və şəxsə görə dəyişməsi ilə bağlı biliklər şagirdlərin şifahi və yazılı nitqində öz əksini tapır. Morfologiyada zənginliyi ilə seçilən bu nitq hissəsinin tədrisi olduqca vacib və əhəmiyyətli hesab edilir. Feilin qrammatik kateqoriyalarının düzgün mənimsənilməsi və nitqdə yerində tətbiqi cümlələrin məntiqi bütövlüyünü və düzgünlüyünü təmin edir.

Müzakirə

Məqalənin yazılmasında əsas məqsəd kurikulumda, proqram və dərsliklərdə qrammatik mövzular və dil qaydaları ilə bağlı məsələlərin, xüsusilə kiçikyaşlı məktəblilər üçün tərtib olunmuş dərsliklərin və onların müqayisəli təhlilinin, eləcə də bu mövzuların bir-biri ilə əlaqəli şəkildə tədrisinin araşdırılmasıdır. Eyni zamanda dərsliklərdə yer alan ümumi morfoloji biliklərin və feillərlə bağlı məlumatların şagirdlərin bilik və yaş səviyyəsinə uyğunluğu, bu mövzuların tədrisi zamanı yarana biləcək problemlərin həlli üçün effektiv üsul və vasitələrin tədqiqi və tətbiqi də məqalənin müzakirə obyektini təşkil edir.

Azərbaycan dilində tədris olunan mövzular arasında əsas və köməkçi nitq hissələri

önəmli yer tutur. Əsas nitq hissələrinə *isim, sifət, say, əvəzlilik, feil* və *zərf* daxildir. Azərbaycan dilçiliyində feilin tərifli üçün, adətən, üç əsas söz istifadə edilir: *iş, hal, hərəkət* (Kazımov, 2019). Bu sözlərin bəzən hər üçü, bəzən ikisi, bəzən isə yalnız biri istifadə olunur. Lakin hərəkət daha geniş anlayış olduğu üçün iş və hal da hərəkətin daxilində hesab olunur. Feil, əsas nitq hissəsi kimi prosesin və zaman axınının hərəkətini, vəziyyətini bildirir. Nitq hissələri arasında ən geniş və mürəkkəb kateqoriya feilə aiddir. Türk dillərində feillər *sadə, düzəltmə, mürəkkəb* olmaqla *nə edir? nə etmiş? nə edəcək?* suallarına cavab verir. Feil əşyanın hərəkətini, iş və halını bildirən əsas nitq hissəsidir. Zəngin lüğəvi mənaya və mənə xüsusiyyətlərinə görə feillər müxtəlif qruplara ayrılır:

- *İş feilləri*: bu qrup feillər əşyanın və ya şəxsin məşğulluğunu, işini, hərəkətini ifadə edir. Bu feillərin icrasından sonra obyektə ciddi dəyişikliklər baş verir. Məsələn: *yandırmaq, kəsmək, dağıtmaq, sökmək, divan tutmaq, qazmaq, əkmək, uçurmaq* və s. İş feilləri əsasən təsirli feillərdir.

- *Hərəkət feilləri*: bu qrup feillər canlı və cansız varlıqların hərəkəti ilə bağlıdır. Məsələn: *qaçmaq, üzmək, uçmaq, yazmaq, gəzmək, çəkmək, yerimək, addımlamaq* və s.

- *Nitq feilləri*: adından da göründüyü kimi, nitq fəalliyəti ilə bağlı istifadə olunan feillərdir. Nitq qabiliyyətinə malik olmayan canlı varlıqların nitqləndirilməsi ilə bağlı feillər də bu qrupa aid edilir. Məsələn: *demək, danışmaq, qışqırmaq, söyləmək, bağırmaq, pıçıldamaq, mələmək, banlamaq, kişnəmək, səs salmaq, and içmək, dilə salmaq* və s.

- *Görmə feilləri*: bu qrup feillər görmə prosesini əks etdirən sözlərdir. Bu feillər bütün canlılara aiddir. Məsələn: *baxmaq, nəzər yetirmək, görmək, diqqət yetirmək, tamaşa etmək, göz açmaq, nəzər salmaq, seyr etmək, göz qoymaq* və s.

- *Təfəkkür feilləri*: Feillərin bu qrupu insanın düşüncə, ağıl, təfəkkür tərzli ilə bağlı işlədilmiş sözlərdir. Məsələn: *dərk etmək, anlamaq, başa düşmək, düşünmək, fikirləşmək, yadında saxlamaq, xəyal qurmaq, təsəvvür etmək, xəyala dalmaq* və s.

- *Hal-vəziyyət feilləri*: Bu feillər əşyanın və ya şəxsin hal-vəziyyətini bildirir. Məsələn: *qocalmaq, pisləşmək, acıqlanmaq, saralmaq, solmaq, yaxşılaşmaq, arıqlamaq, kökəlmək, hirsələnək* və s.

- *Eşitmə feilləri*: bu qrup feillər eşitmə prosesi ilə bağlıdır və eşitmə orqanları ilə qəbul edilən anlayışları bildirmək üçün istifadə olunur. Məsələn: *dinləmək, eşitmək, qulaqardına vurmaq, qulaq asmaq* və s. (Xəlilov, 2018).

Azərbaycan dilində feillər qrammatik kateqoriyalarının və leksik tərkibinin zənginliyi baxımından digər nitq hissələri ilə müqayisədə daha üstün mövqe tutur. Tarixən dilimiz müxtəlif dillərin təsirinə məruz qalsa da, hazırda lüğət tərkibimizdə yer alan milli sözlər arasında feillər sayca üstünlük təşkil edir. Məhz feillər vasitəsilə Azərbaycan dilinin milli xüsusiyyətləri qorunub saxlanılmışdır. Bu xüsusiyyətlər klassik ədəbi dilimizdə də aydın şəkildə müşahidə olunur.

Əsas nitq hissələrinin müstəqil şəkildə meydana gəlməsinin səbəbi hər birinin özünəməxsus xüsusiyyətləri və əlamətlərinin olmasıdır. Bu xüsusiyyətlərə görə əsas nitq hissələri köməkçi nitq hissələrindən və bir-birindən fərqlənirlər. Azərbaycan dilinə məxsus feillər də səciyyəvi xüsusiyyətləri ilə digər nitq hissələrindən fərqlənir. Bu xüsusiyyətlərə aşağıdakılar daxildir:

- 1) inkarlıq kateqoriyasına görə,
- 2) zaman kateqoriyasına görə,
- 3) növ kateqoriyasına görə,
- 4) təsirlik və təsirsizlik kateqoriyalarına görə,
- 5) şəxs və kəmiyyət kateqoriyalarına görə,
- 6) işin icrasına görə,
- 7) törəmələrə görə,
- 8) ümumilik və xüsusilik xüsusiyyətlərinə görə (Xəlilov, 2018).

Bu xüsusiyyətlərdən şəxs və kəmiyyət kateqoriyalarını isimlərə də aid etmək olar, digər xüsusiyyətlər isə, əsasən, feillərə məxsusdur. Bu əlamətlər ümumilikdə feilləri başqa nitq hissələrindən fərqləndirir, eyni zamanda feilin nitq hissəsi olaraq fonetik, morfoloji, leksik-semantik və sintaktik cəhətdən nə qədər zəngin və geniş olduğunu göstərir.

Dilimizdəki feillərin hamısı quruluşca eyni deyil. Bu müxtəlifliyin səbəbi bəzi feillərin mənşəcə məruz qaldığı təsirlərdən asılıdır. Qrammatikada hərəkət bildirən sözlər quruluşuna görə üç qrupa ayrılır:

- sadə feillər,
- düzəltmə feillər,
- mürəkkəb feillər (Xəlilov, 2016).

Feillərin quruluşca bu qruplardan kənara çıxmadığını nəzərə alsaq, bu cür təsnifat elmi cəhətdən doğru hesab olunur. Yəni dilimizdəki feillərin bir qismi yalnız feil köklərindən, digər qismi isə feil köklərinə qoşulmuş leksik (sözdüzəldici) şəkilçilərdən ibarətdir. Sonuncu qrup isə feillərlə digər nitq hissələrinin birləşməsi yolu ilə əmələ gəlir. Dilimizdə *l*, *n*, *r*, *j*, *f* samitləri ilə başlayan quruluşca sadə feil yoxdur. Feillər omonim, sinonim və antonimlərin yaranmasında fəal iştirak edirlər (Feil. Vikipediya).

Feil formaları zamana, xüsusilə də şəxs və kəmiyyət dəyişməsinə uyğun olaraq iki qrupa bölünür:

1. Təsriflənən formalar.
2. Təsriflənməyən formalar.

Feilin təsriflənməyən formaları, təsriflənən formalarından fərqli olaraq, şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişmir, zaman anlayışı bildirmir. Feilin təsriflənməyən formaları arasında məsdər (feili isim), feili sifət və feili bağlama yer alır. Digər fərq isə təsriflənən feillərin predikativ forma olaraq cümlədə xəbər vəzifəsində işləmə bilməsidir. Feilin bu formaları digər əsas nitq hissələrinə bənzəyən forma və kateqoriyalar kimi meydana çıxmışdır. Onlar

isimlər kimi hallanır, mənsubiyyətə görə dəyişir, hətta bəzən cəmlənir, sintaktik vəzifə baxımından da ismin cümlədə daşıya bildiyi vəzifələri yerinə yetirir (Xəlilov, 2018).

Feillər məsdərlər kimi təsirli və təsirsiz formada ola bilər, amma *-maq²* şəkilçisinin məsdərin təsirli və ya təsirsiz olmasına heç bir təsiri yoxdur. Feil təsirsizdirsə, *-maq²* şəkilçisi qoşulduqda da təsirsiz, təsirlidirsə, məsdər şəkilçisi ilə işləndikdə də təsirli olaraq qalır.

Məsdərlər həmçinin feilin növ kateqoriyasının şəkilçilərini də qəbul edərək nitqimizdə yer alır: *boğulmaq, yazılmaq, oxutmaq, soyunmaq* və s. Feili isimlərdə feilə aid xüsusiyyətlərdən biri də onların tərkib əmələ gətirməsidir. Feili isimlər izahedici sözlərlə genişlənərək feili birləşmələr – məsdər tərkibləri yaratmış olurlar (Cəfərova, 2015).

Bilirik ki, feillər özündən əvvəl gələn isimləri idarəetmə xüsusiyyətinə malikdirlər. Məsdərlər də feilin bu xüsusiyyətini daşıyır, amma fərq ondadır ki, məsdərlər həm də idarə olunur. Məsələn: “*Mən hər səhər qaçmağa getmək istəyirəm*” cümləsində məsdər məsdəri idarə edir. Məsdərlərdən:

- yeni söz yaratmaq olmur,
- feilin konkret zamanları (keçmiş, indiki, gələcək) olduğu halda onlar zaman bildirmir. Bunlara əsasən məsdərlər feil hesab olunmur.

Araşdırmalardan aydın olur ki, məsdərlər zaman və şəxs şəkilçiləri qəbul etməyən, amma xüsusi əlamətlərə malik sözlərdir. Onlar yerinə görə feil qrupuna daxil olaraq iş və hərəkətin, yəni feillərin adlarını ifadə edir (Kazımov, 2019).

İbtidai sinif şagirdlərində inkarlıq anlayışını formalaşdırmaq üçün sinonim, antonim sözlərdən istifadə etmək olar. Təbii ki, bu anlayışlar tamamilə eynilik təşkil etmir, amma məzmun baxımından anlama üçün istifadə oluna biləcək üsul sayılır. Şagirdlər bilməlidirlər ki, kökü eyni olan sözlər sinonimlik və ya antonimlik yaratmır, yəni inkarlıq kateqoriyasının morfoloji göstəricisi ilə fərqlənən sözlər sinonim, antonim hesab olunmur. Bu üsul sadəcə məzmunu dərk etmək üçün qısa bir yol, vasitədir. III sinif Azərbaycan dili dərslində feilin təsdiq və inkar forması haqqında qısa izah verilmişdir (Cəfərova, 2016).

Zaman anlayışı *obyektiv* və *qrammatik* olmaqla iki yerə ayrılır. Obyektiv zaman fəlsəfə elminin tədqiqat obyektinə daxildir. Qrammatik zaman isə dilçilikdə öyrənilir. Müəyyən bir iş, hərəkət və hadisə zamanla əlaqədar olur; yəni işin icra olunub-olunmaması müəyyən zamanla əlaqəli göstərilir. Zaman anlayışı bəzən feillə əlaqələndirilir. Buna görə də feilə məxsus kateqoriyalardan biri zaman kateqoriyası hesab olunur. Müasir Azərbaycan dilində feilin zamanlarının sayı haqqında müxtəlif fikirlər mövcud olsa da, dilimizdə feilin üç zamanı məqbul sayılır: *keçmiş, indiki* və *gələcək*. Zaman anlayışı uşaqlarda məktəbəqədər yaş dövründə yaranmış olsa da, tam formalaşmır, bəzən onların nitqində *srağagün, dünən, bu gün, sabah, birigün* sözlərinin düzgün işlədilmədiyini müşahidə edirik. Sözlər yerində işlədilsə belə, artıq III–IV siniflərdə qrammatik cəhətdən natamamlıq və səhvlilər yaranır, yəni şəxs sonluqlarına, zaman şəkilçilərinə diqqət yetirilmir. Məsələn: *Mən sabah getmişdim (gedəcəm). Qardaşım bunu mənə sabah almışdı (dünən, srağagün)* və s. Ona görə də II

sinifdə zaman anlayışını məhz onlara tanış olan vaxt anlayışı ilə başa salmaq lazımdır – *nə edir?* (indi, bu gün), *nə etdi?* (dünən, srağagün, keçən ay, keçən il), *nə edəcək?* (sabah, birigün, gələn ay, gələn il).

Mövzunun qrammatik izahı isə belə verilir: *Kəsir*, *asır* sözləri hərəkətin indi davam etdiyini bildirir. Belə sözlər *nə edir?* sualına cavab verir. *Kəsdi*, *asdı* sözləri isə hərəkətin bitdiyini bildirir. Belə sözlər *nə etdi?* sualına cavab verir. *Dərəcək*, *yağacaq* sözləri hərəkətin gələcəkdə görülcəyini bildirir. Belə sözlər *nə edəcək?* *nə olacaq?* suallarından birinə cavab verir (Həbibova, 2016).

Şagirdlərin nitqində zaman anlayışları ilə bağlı səhvləri düzəltmək məqsədilə aşağıdakı tapşırıq nümunələrindən istifadə etmək olar:

Dilimizdə keçmiş zamanı iki cür ifadə etmək mümkündür. İşin keçmişdəki icrası haqqında ya bilavasitə, ya da bilvasitə xəbər vermək olar, yəni II və III şəxs tərəfindən işin keçmişdəki icrası haqqında xəbər verən ya özünün bilavasitə şahidliyini, ya da həmin işin icrasını başqasından eşitdiyini və işin onsuz icra olunduğunu bildirir. Buna əsasən, Azərbaycan dilində keçmiş zaman *şühudi* və *nəqli* olmaqla iki qrupa ayrılır. Keçmiş zamanın bu formaları bir-birindən həm mənaca, həm də şəkilcə fərqlənir. Yəni bir zamanın müxtəlif mənalar ifadə etməsi ayrı-ayrı əlamətlərlə təzahür etdirilir (Kazımov, 2019).

Şühudi keçmiş zaman hərəkətin keçmişdə icra olunub-olunmadığını qətiyyətlə bildirir (Feil. Vikipediya). Bu zaman haqqında xəbər verilən işin icrasında xəbər verənin iştirakı və bilavasitə müşahidəçinin olması ilə səciyyələnir. Məsələn: “qapı döyüldü” cümləsində qapının döyüldüyünü xəbər verən şəxs bilavasitə işin icrasını ya öz qulağı ilə eşitdiyini, ya da gözü ilə gördüyünü bildirir. *-di⁴* şəkilçisi şühudi keçmiş zamanın şəkli əlamətidir: *tapdı, bitirdi, getdi, ağıladı, çatdırmadı, istədi* və s. (Xəlilov, 2018).

Nəqli keçmiş zaman əvvəlcə (keçmişdə) icra olunmuş bir iş haqqında indi (xəbər verilən zaman) şahidlik etmədən, işin icrasında bilavasitə müşahidəçi olmadan, yalnız işin icrasının nəticəsini bildirən zaman arasındakı vaxtı göstərir. Nəqli keçmiş zamanda icra olunan iş nəql edilir. Bu zaman formasının bəzi xarakterik xüsusiyyətləri vardır: *-mı⁴*, *-ib⁴* şəkilçiləri ilə yaranır: *baxmışam, görübsən* və s.

Gələcək zaman iş, hal və hərəkətin danışılan vaxtdan sonra icra olunacağını bildirir. Bu zaman hələ icra olunmamış iş, hal və hərəkəti ifadə edir. Keçmiş və indiki zamanla müqayisədə gələcək zaman dilimizdə daha az istifadə olunur. İşin icrasının qəti və qeyri-qətiliyinə əsasən gələcək zaman iki qrupa ayrılır: *qəti gələcək zaman*, *qeyri-qəti gələcək zaman*. İşin gələcəkdə icra olunması və ya olunmaması haqqında qətiyyətlə xəbər vermək qəti gələcək zaman formasına aiddir. Bu zaman formasının şəkli əlaməti *-acaq²* şəkilçisidir. Qeyri-qəti gələcək zamanda isə işin gələcəkdə icrası haqqında indi qeyri-qəti formada xəbər verilir. Bu zamanın şəkli əlaməti isə *-ar²* şəkilçisidir.

Nəticə

1. İbtidai sinif proqramında morfologiyaya dair dil qaydalarının öyrədilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycan dilinin tədrisi zamanı qarşıya qoyulmuş əsas məqsədlərdən biri şagirdlərin lüğət ehtiyatını zənginləşdirmək və dilin saflığını qorumaqdır. Azərbaycan dilində söz yaradıcılığında feillərin üstünlük təşkil etməsini nəzərə alaraq, ibtidai siniflərdə nitq hissələrinin, xüsusilə hərəkət bildirən sözlərin, yəni feillərin tədrisinə geniş yer verilməsi zəruridir.

2. Feilin digər nitq hissələri arasındakı fərqi onun zəngin kateqoriyaları və milliliyi qorumağında özünü göstərir. Feili digər nitq hissələri ilə yaxınlaşdıran cəhətlər isə təsriflənməyən formalarda öz əksini tapmışdır. Feillə yanaşı, ismin xüsusiyyətlərini daşıyan feil forması *məsdər*, sifətlə feilin xüsusiyyətlərini özündə birləşdirən forma *feili sifət*, zərflə ortaq xüsusiyyətlərə malik olan feil forması isə *feili bağlama* adlanır. Məsdər bəzi dillərdə feilin ilkin forması kimi qəbul olunur və Azərbaycan dilində də aktiv iştirak edir.

3. Feilin təsdiq və inkar formaları inkarlıq kateqoriyası ilə əlaqəlidir. İnkarlıq anlayışını müxtəlif vasitələrlə ifadə etmək mümkün olsa da, feilin inkar forması *-ma²* inkarlıq şəkilçisi ilə yaranır.

4. Zaman kateqoriyası birbaşa feillə bağlıdır. Feilin şəxsə və zamana görə dəyişməsi dilin qrammatik tələblərindən biri hesab olunur. Subyekt, obyekt, məkan, zaman və şəxs kimi anlayışlar bütövlükdə cümlənin qurulmasında iştirak edir. Buna görə də feilin bu kateqoriyaları məqalədə ətraflı şəkildə araşdırılmışdır.

5. İbtidai sinif proqramında nitq hissələrinin tədrisinə ayrılmış mövzuların öyrədilməsi olduqca əhəmiyyətlidir. Əsas nitq hissələrindən olan hərəkət bildirən sözlərin, yəni feillərin zəngin qrammatik kateqoriyaları və müxtəlif formaları bu təhsil səviyyəsində də xüsusilə vacib hesab olunur.

Ədəbiyyat

1. *Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı*. (2013). <http://www.president.az/articles/7744>
2. Cəfərova, N. (2016). *İbtidai siniflərdə Azərbaycan dilinin tədrisi*. I hissə. "ADPU mətbəəsi".
3. Cəfərova, N. (2015). *İbtidai siniflərdə morfologiyanın tədrisinin nəzəri və praktik əsasları: ...doktorluq dis.*
4. Feil. Vikipediya. <https://az.wikipedia.org/wiki/Feil>
5. Həbibova, N. (2016). *İbtidai siniflər üçün terminlər lüğəti*. "Altun Kitab".
6. Xəlilov, B. (2018). *Azərbaycan dilində feil* (dərslük). "Adiloğlu" nəşriyyatı.
7. Xəlilov, B. (2016). *Müasir Azərbaycan dilinin morfologiyası*. I hissə. "Papyrus NP".

8. Kazımov, İ. (2019). *Türk dillərinin müqayisəli morfologiyası*. “Elm”
9. Məmmədova, K. (2022, 27 fevral). *İbtidai siniflərdə nitq inkişafı üzrə işin başlıca istiqamətləri*. Beynəlxalq konfrans materialları. <http://static.bsu.az>.
10. *Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartları və proqramları (kurikulumları)*. (2010). <https://edu.gov.az/upload/file/tehsil-pillesinin-dovlet-strandartlari-ve-proqramlari.pdf>